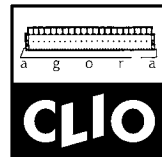

Dejvid Pilgrim

IDENTITETSKE POLITIKE

Gde smo skrenuli?

Prevela sa engleskog
Smiljka Kitanović

Beograd, 2024

Sadržaj

Uvod	7
1. Stvarnost identitetskih politika	27
2. Identitetske politike i sloboda izražavanja	49
3. Pol i rod	77
4. Antisocijalni seksualni identiteti	99
5. Rasna politika	125
6. Politika mentalnog zdravlja	159
7. Religijski identiteti	187
8. Klasni rat, krv i tlo	203
9. Šest pouka o identitetskim politikama	231
Rečnik termina	257

Bibliografija	267
Izjave zahvalnosti	283
O autoru	285
Indeks	287

Uvod

Na početku ću postaviti osnove za teme koje ću obrađivati. Opšta namera mi je da izbegnem ponavljanje pogrešne binarne logike identitetskih politika (dobar ili loš, budan ili nije budan, transfobičan ili transafirmativan itd.). Umesto toga, pretpostaviću da je svet nijansiran i protivrečan, kao i to da je naša svest o njemu veoma ograničena. Svojom usmerenošću ka apsolutizmu i preuranjenim izvesnostima, identitetske politike ne predstavljaju prikladan odgovor na složenost i zagonetnost života. Prihvatam, međutim, da nam one ponekad nude verodostojne polazne tačke za razmatranje kako društvenih nejednakosti, tako i ograničavanja građanskih prava nekim osobama. No, problem je u tome što nas te razumne polazne tačke suviše često vode u ćorsokak. Kao posledica toga, identitetske politike ne uspevaju da ostvare svoj retorički cilj boljitka u životu ljudi, pa umesto toga nailazimo na razdražljivost i samopravednost. Više smo izloženi užarenosti nego svetlosti.

Likovanje na desnici i pogrešno skretanje na levici

Identitetske politike su poput sveštenikovog jajeta^{*}: delom dobre, a delom loše. Međutim, osim što poprilično oduzimaju vreme, loši

^{*} Sveštenikovo jaje, odnosno „curate’s egg“, metafora je za nešto što je delom dobro, a delom loše. Ova metafora potiče od anegdote popularisane u stripu u UK

delovi takođe su se pokazali razdornim u „progresivnim“ raspravama tokom proteklih godina. Naime, povremeno su dovodili do političke paralize i frakcionaštva kod onih koji su, bar na papiru, bili na istoj strani. Političke partije su se delile, a čak su i nove stvorene kao rezultat nastalog negodovanja i dogmatizma.

Što se desnice tiče, ona likuje. Njene jadikovke o „poludejoj političkoj korektnosti“ nekada su zvučale šuplje i bile osuđivane kao prikriveni izgovor za netrpeljivost (jer su često to i bile). U konzervativnoj štampi, komentatori nešto suptilnije primećuju da „budna“ („woke“) agenda kritičkih ratnika za društvenu pravdu zaposeda politike zapadnih predstavničkih demokratija. U *Dejli telegrafu* (*Daily Telegraph*, 5. april 2021), nalazimo sledeće razmišljanje Alistera Hita:

Bajdenova prva greška bila je ta što je dao određene ruke budnim revolucionarima. Njihova ideologija predstavlja fuziju postmodernizma, marksizma, frejdizma, kritičke rasne teorije, rodnih studija, intersekcionalnosti, pored mnogo toga, pri čemu je ta mešavina toksična, eksplozivna i *potencijalno fatalna za zapadnu demokratiju i kapitalizam*. Ta ideologija prezire racionalnost, vladavinu prava, pa čak i pretpostavku nevinosti. Opsednuta je rasom i rodom, pretpostavlja izrazitu i beskrajnu eksploataciju, izjavljuje da je napredak nemoguć i odbija liberalni, meritokratski pristup koji je, uz zanemarivanje boje kože („color blind“ pristup) znatno doprineo poboljšanju društva i suzbijanju rasizma od pedesetih godina XX veka. Ta ideologija tvrdi da veruje u „društvenu pravdu“, ali odbija sam koncept funkcionalne politike, kao i mogućnost objektivne pravde u duhu prosvetiteljstva. Slobodan govor smatra oblikom nasilja i pretpostavlja da je svako ko izražava neslaganje kriv zbog svoje lažne svesti i da, kao takav, zaslužuje da bude izopšten kao opasni jeretik (*kurziv moj*).

Hit je dalje obrađivao ovu temu u još jednom komadu u *Dejli telegrafu* (2. avgust 2021), naslovljenom „Bajdenova budna, levičarska Amerika više nije model za svet“. Njegova konzervativna logika prezire

krajem XIX veka, no pominjana je u štampi još ranije. Naime, sveštenik na doručku kod biskupa nije želeo da uvredi svog domaćina koji ga je poslužio pokvarenim jajetom, pa ga je uveravao da su neki delovi jajeta ipak dobri (<https://wordhistories.net/2017/02/20/curates-egg/>). – *Prim. prev.*

Bajdena i nedavno propali Korbin projekt, odbijajući sve što je levo u odnosu na njega lično (kao i novina koje ga zapošljavaju).

Sloboda se za desnicu odnosi na tržište, dok se za levicu odnosi na borbu protiv ugnjetavanja. Ovo nas podseća na to da se reč „sloboda“ rado prihvata, ali ne biva u potpunosti ispitana. Hit ponavlja refren o kapitalizmu kao jedinoj nadi čovečanstva. Međutim, iza njegovog standardnog antilevičarskog stava, vidi se da on zapravo priznaje problem u vezi sa „zemljom slobodnih“ koju je idealizovao još od studentskih dana. Uz jadikovanje navodi kako je kapitalizam u SAD zapravo *izneverio* radničku klasu, osiromašujući je i uskraćujući joj neophodno obrazovanje. On ide i dalje od toga:

Što se tiče desnice, ona je takođe poludela: previše je republikanaca odbacilo svoja stara načela – bilo da se radi o slobodnom tržištu, ograničenom uplitanju vlade, ili društvenom konzervativizmu – umesto kojih su prigrlili zaglupljujuću populističku demagogiju.

Ta demagogija je zahtevala sopstvenu verziju identitetskih politika. Od trampizma i želje da „Učinimo Ameriku ponovo velikom“, do uloge nostalgичne politike *Malih Engleza** u Bregzitu, primećujemo da isticanje vrlina „ideologije budnosti“ na levisi nije jedina verzija koja se može razmatrati. Specifičnom pitanju etnocentričnih nacionalizama i njihovih pratećih fetišiziranih identiteta vraćam se u poglavlju 8, dok pitanje teokratskog pozivanja na izuzetnost vlastite grupe obrađujem u poglavlju 7.

Hit, dakle, pravi dve ključne greške u svom argumentu. Kao prvo, on poistovećuje identitetske politike s onim što se nekada u Britaniji nazivalo „blesavom levicom“. Međutim, pretpostavljene prednosti i vrline identitetskih politika sada se mogu *naći duž* celog političkog spektra, uključujući tu i problematičnu i zaglupljujuću populističku demagogiju koja ga, razumljivo, zabrinjava. Kao drugo, Hit je zabrinut zbog pretnje koju identitetske politike, navodno, predstavljaju za

* *Mali Englezi*, odnosno *Little Englanders* su se istorijski opirali teritorijalnoj ekspanziji britanske imperije, a danas se taj naziv koristi da pogrdno obeleži one koji podržavaju engleski nacionalizam (https://en.wikipedia.org/wiki/Little_Englander).
– *Prim. prev.*

kapitalizam, sistem koji on veoma voli. Međutim, argument napravljen u ovoj knjizi je obrnut Hitovom argumentu: naime, **neoliberalizam** i identitetske politike se udobno uklapaju, kao prsti u rukavicu.

Sloboda izražavanja

Neki na levisi sada otkrivaju da uvredljive i likujuće predrasude s desnice, koje su često opravdavane slobodom izražavanja, možda zaista imaju određenu vrednost, bar u svojim posledicama. Štaviše, desnica može tvrditi da njeni pripadnici nisu ugnjetavačka čudovišta već tolerantni branioci osnovnih građanskih sloboda. Sebi su takođe dozvolili pravo na duhovitost, dok su levicu predstavili kao turobnu i neduhovitu.

S izuzetkom onlajn novinarstva poput *Divljih umova* (*Sevidž majndz*, odnosno *Savage Minds*) s naglašenom levičarskom orijentacijom, drugi libertarijanski izdavači koje finansiraju bogati, poput *Spektatora* i *Kritičara*, odražavaju trope desnice o Bregzitu, ogorčenje zbog zaključavanja, tj. kovid-zatvaranja, kao i apsurdnosti u vezi s dekolonizacijom školskog programa*. Kao što sam primetio u odnosu na Hita, neki od ovih redovnih kolumnista i mislilaca desnice, poput Dejvida Starkija iz *Kritičara*, dobijaju potvrdu za svoj nadmeni prezir svega što je progresivno. Bez autoritarnosti i antiliberalizma koji tipično karakterišu identitetske politike, ne bi postojala prilika za dobijanje ovakve potvrde.

Glasovi levičara se zaista povremeno pojavljuju u libertarijanskim odgovorima (posebno od rodno kritičkih pisaca), no oni su u manjini. Kod *Spajkta*, kome ću se vratiti kasnije, politička naklonost je obrnuta od one koju nalazimo kod *Kritičara*, iako dobija finansijsku podršku od braće Koh, milijardera s bogatstvom stečenim od fosilnih goriva.

* Dekolonizacija školskog programa se odnosi na unošenje promena u obrazovanju, poput uključivanja tema o istoriji i kulturama izvan Evrope (<https://www.nas.org/academic-questions/33/3/decolonizing-the-curriculum>). – *Prim. prev.*

Opravdano je, dakle, da se preispitaju koreni *Spajkta*. Međutim, kada se razmatra finansiranje izdavača, ne treba pretpostavljati da komercijalni redukcionizam predstavlja *objašnjenje* za verodostojnost argumenata na njihovim pisanim stranicama.

Uprkos mnoštvu ideoloških motiva za iznošenje argumenata, njihovu verodostojnost moguće je preispitati pozivanjem na logiku i dokaze. Naime, kao što ću kasnije argumentovati kao kritički realista, ovo je i/i u odnosu na ili/ili pristup u ozbiljnom procenjivanju složenosti identitetskih politika. Tvrditi da samo desnica ima korist od odbrane slobode izražavanja slično je kao i tvrditi da obmanjujuća prodaja flaširane vode znači da voda sama po sebi nije osnovna ljudska potreba. I voda i sloboda govora su temeljne potrebe, bez obzira na to koji politički režim je aktuelan u vremenu i prostoru.

Kako god da procenjujemo ideološki karakter ovih izdavača koji su skeptični u odnosu na pokret budnih, nesumnjivo je da svi oni podržavaju slobodu izražavanja i uspešno slave satiru. Ovde, na primer, satiričarka „Titanija Mekgrat“ u *Kritičaru* (mart 2021: 45) poziva na „spaljivanje dr Susa“:

Samo zato što je dr Sus rođen 1904. godine, ne znači da on ne bi mogao da ima solidno razumevanje vrednosti interseksionalnih feministkinja XXI veka. Osim toga, antilezbijski podtekst *Mačka u šeširu* nepogrešivo je jasan. Takođe, Amazon je počeo da uklanja knjige koje klasifikuje kao „govor mržnje“... Kao levičarski aktivisti, imperativ je da podržimo multimilijarderske korporacije u nadgledanju štiva koja možemo čitati. Hajdemo napred, dakle, da palimo knjige, preimenujemo ulice, brišemo prošlost i prevaspitavamo mase da bi imale ispravna mišljenja. To je jedini način da se porazi fašizam.

„Titanija Mekgrat“ je parodijski nalog na Tviteru** koji vodi komičar Endrju Dojl, redovni kolumnista *Spajkta*. Dojl opisuje ovaj alter

* Dr Seuss (dr Sus) je pseudonim američkog dečjeg pisca i ilustratora Teodora Susa Gajzela (Theodore Seuss Geisel). I danas su u Americi omiljene njegove knjige *Mačak u šeširu* (*Cat in the Hat*) i *Zelena jaja i šunka* (*Green Eggs and Ham*). No 2021. godine prekinuto je izdavanje šest njegovih knjiga zbog načina prikazivanja likova koji se smatraju rasističkim i uvredljivim (<https://www.history.com/news/9-things-you-may-not-know-about-dr-seuss>). – *Prim. prev.*

** Društvena mreža Tviter je u julu 2023. godine promenila ime u „X“. – *Prim. prev.*

ego kao „militantnu veganku koja misli da je bolja pesnikinja od Vili-jama Šekspira“. Ovaj humor nije uvek cenjen kod liberalnih izdavača kao što je *Observer*, gde branioci ideologije budnosti („woke“ ideolo-gije) poput Aleksa Klarka nazivaju Dojlovo pisanje „niskim udarcem“ (10. mart 2019). Dok je ozbiljnost bitna za sve nas, takođe se i humor može koristiti da bi se razotkrila ideološka nadmenost i samodovoljna retorika.

Kako bi Dojl mogao da govori, kao i da bi Klark mogao da se ne složi s njim, neophodna je zajednička i neoboriva premisa koja je garantovana za (kao i od) oba protagonista: sloboda izražavanja. Ako samo odlučni libertarijanci (na desnici, levisi ili centru) danas brane slobodu govora, a mi ostali smo naivno i dobronamerno popili kul-ejd napitak* identitetskih politika, onda smo u veoma nesigurnom kultur-nom položaju. Autoritarizam odozdo ograničava slobodu čoveka kao što to čini i autoritarizam koji nameće država.

Dojl sebe jasno opisuje kao nekoga iz tradicionalne levice u politič-kom spektru, što čini naše tradicionalno razumevanje onoga šta znače „desnica“ ili „levica“ problematičnim. Možda se danas vodi politička borba između libertarijanizma i autoritarizma, pri čemu poslednji do-lazi i odozgo (npr. u teokratskim i lenjinističkim režimima) i odozdo (u zapadnim liberalnim demokratijama). Ako je ovo slučaj, onda je odbrana slobode izražavanja u ime celokupnog čovečanstva ključna polazna tačka, kao što su to predlagali neki poput Suzen Nosel u knjizi *Usudite se da govorite* (Nossel, 2020).

Dok je za desničarske libertarijance očigledna korist koju im do-nosi napadanje ideologije budnosti i odbrana slobode izražavanja, oni na levisi su neodlučni iz mnogo razloga koje razmatram u narednim poglavljima. Bez obzira na to, postoje jasno artikulisani prigovori

* „Popiti kul-ejd (Kool-Aid) napitak“ je metafora za prihvatanje potencijalno opasnih ideja i verovanja, a odnosi se na tragediju koja se desila 1978. godine u Džon-staunu u Gvajani, kada je vođa kulta podstakao ili primorao više od 900 pripadnika toga kulta na masovno samoubistvo. Pripadnici kulta, zajedno sa svojom decom, ubijeni su napitkom koji je sadržavao cijanid i valijum. Iako se u metafori pominje kul-ejd, u pitanju je bio sličan napitak, flejvor-ejd (Flavor-Aid), koji je korišćen da bi se prikrla gorčina cijanida (<https://www.businessinsider.com/drinking-the-kool-aid-meaning-jonestown-massacre-2018-11?op=1>). – *Prim. prev.*

takvom stanju. Na primer, Mark Fišer u jezgrovitom eseju iz 2013. godine (*Napuštanje vampirovog dvorca*) kritikuje razdorni i hipermoralistički karakter identitetskih politika. On primećuje sledeće:

„Vampirov dvorac“ je specijalizovan za širenje griže savesti. *Podstaknut je željom sveštenika da izopštava i osuđuje, željom pedantnog člana visokoobrazovne ustanove da bude primećen kao prvi koji je primetio neku grešku i željom hipstera da bude jedan od onih koji su „in“*. Opasnost napadanja „vampirovog dvorca“ leži u tome što će izgledati kao da pojedinac takođe napada borbu protiv rasizma, seksizma, heteroseksizma (a „dvorac“ će učiniti sve što može da osnaži ovu misao). No, daleko od toga da je „vampirov dvorac“ jedini verodostojan izraz takvih borbi; on se najbolje shvata kao buržoasko-liberalna perversija koja prisvaja energije ovih pokreta (Fisher, 2013, *kurziv moj*).

Zapažanja o razdornoj i diverzionoj logici identitetskih politika rasvetlio je tokom devedesetih godina XX veka Erik Hobsbaum, velikan intelektualne levice u Britaniji. On je koristio terminologiju koja bi danas, uz nove norme jezičkog nadziranja, uznemirila osetljive ljude:

Politički projekt levice je univerzalistički: on je za sva ljudska bića. Kako god da tumačimo te reči, sloboda nije samo za akcionare ili crnce, već je za svakoga. Jednakost nije samo za sve članove *Garik kluba** ili za hendikepirane, već je za svakoga. Bratstvo nije samo za stare itonijance** ili gejove, već je za svakoga. Međutim, *identitetske politike suštinski nisu za svakoga, već samo za pripadnike određenih grupa*. (Hobsbaum, 1996, *kurziv moj*)

Iz istog perioda nalazimo slične misli kod Ambalavanera Sivanandana:

Kamen-temeljac svake politike zasnovane na nekom problemu ili identitetu treba da bude najmanji zajednički imenilac u društvu. Pokret žena koji ne crpi svoju politiku iz potreba, sloboda i prava onih koje su među

* *Garik klub (Garrick Club)* je privatni klub za podržavanje literarne i dramske umetnosti, osnovan 1831. godine u Londonu (<https://www.garrickclub.co.uk/about/>).

** Itonijanci su studenti ili bivši studenti Iton koledža u Engleskoj. – *Prim. prev.*

njima najviše ugrožene samim tim je reformistički i elitistički. Nadalje, politika zasnovana na načelu žene *qua* žene je uska, nacionalistička i zaokupljena sobom, a iznad svega, neuspješna je u svom delovanju. To se takođe odnosi na crnce ili gejove ili pak na bilo koga. Zeleni i mirovni pokreti koji ne crpu svoju politiku iz delova sveta koji su najviše ekološki i ratno opustošeni jesu evrocentrički i elitistički. Klasa ne može biti samo pitanje identiteta, već mora predstavljati i fokus posvećenosti (Sivanandan, 1990).

Nedavno je penzionisana osnivačica *Sauthol crnih sestara*^{*}, Pragna Patel, izjavila:

Identitetske politike predstavljaju veliki izazov ne samo u feminističkim krugovima, već i unutar svih pokreta za društvenu pravdu. Mislim da su se ukorenile na način koji je duboko regresivan. Usredsređene su na lično proživljavanje stanja žrtve. Usmerene su na razlike umesto na jedinstvo... Predstavljaju analizu politika koje izviru iz ličnih iskustava, umesto političku analizu strukturalne diskriminacije i ugnjetavanja... Plašim se da su sada svi društveni pokreti uprljani uskim oblikom identitetskih politika ... one su fragmentisale naše borbe... Vode nas niz politički slepu ulicu. Prisećam se veoma mudrih reči Džun Džordan, koja je izjavila da je za identitetske politike 'veoma važno da pokrenu stvari, dok nisu ni najmanje blizu tome da bilo šta dovrše' (intervju na *Ženskom času* (*Woman's Hour*), 5. januar 2022, *kurziv moj*).

Iz stavova intelektualaca leveice koji su uznemireni identitetskim politikama vidimo da se njihova agenda donekle razlikuje od agende nadmenih i samodovoljnih reakcionara iz *Dejli telegrafa* ili *Kritičara* koje sam pomenuo. Međutim, ono u čemu se svi slažu jeste da gušenje rasprave ne predstavlja put ni ka demokratiji ni ka ljudskom napretku.

^{*} *Sauthol crne sestre* predstavlja udruženje koje podržava crne azijske i afričko-karipske žene u UK (<https://southallblacksisters.org.uk/about/>). – *Prim. prev.*

Sušтина slobode izražavanja i besmislenost kulture izopštavanja

Desnica je koristila slobodu govora da bi slavila savremene odnose moći koje je nasledila iz prošlosti i konzervativno brani u sadašnjosti (kao recimo u odnosu na pol i rasu). U svom odgovoru na to, levica je pretpostavila da tolerisanje takvih stavova predstavlja isto što i njihovo odobravanje ili pobuđivanje u mašti javnosti. Rešenje levice bilo je da stavove desnice prozove i uguši **izopštavanjem**, oduzimanjem platforme i sprečavanjem rasprave.

Iako je odgovor levice razumljiv, smatram da je u osnovi pogrešan. Potiskivanje govora protkanog predrasudama ne otklanja predrasude. Naime, otklanjanje predrasuda predstavlja dug i težak put s malo prečica. Govor ispunjen predrasudama je neupućen i uvredljiv, a na marginama će eksplicitno motivisati nasilje. Uprkos tome, opšte potiskivanje takvog govora stvara probleme. Moramo razmatrati alternativni put, ali ne treba da budemo naivni u prizivanju alternativnog puta za levicu.

Jasno je da oni koji poseduju moć kontrolišu informacije u svoju korist. Očigledne primere ovoga nalazimo u kontroli političkog diskursa od strane Murdokove imperije, a u kontekstu UK, u kontroli i izivljavanju koje sprovode ideolozi *Novih laburista* (satirično prikazanih u TV programu 'Usred situacije' (*The Thick of It*)). Za *Nove laburiste* ovo uključuje manipulaciju informacijama da bi se pripremio nelegalni rat u Iraku, a potom kažnjavanje onih koji su pokušavali da razotkriju obmanu. Noviji primer jeste čistka unutar levice u britanskoj Laburističkoj partiji posle Korbina. Oni koji poseduju bogatstvo koriste legalne načine da prikriju svoje prestupe, dok siromašni nemaju tu mogućnost. Zaposlenici-uzbunjivači se učutkuju ili isplaćuju po ugovorima o poverljivosti. Sile reakcije naširoko guše informacije, ali jedna neispravnost se ne može ispraviti drugom neispravnošću.

Znanje i moć su usko povezani unutar svih političkih režima na nivou vlade, kao i u organizacijama u javnim, privatnim i trećim sektorima u građanskom društvu. Usled toga, sloboda izražavanja nije ravnomerno dostupna, pri čemu su sile koje je guše očigledne i na

desnici i na levisi. Sloboda izražavanja je neophodan, ali ne i dovoljan uslov za društveni napredak i ljudski razvoj. No, bez obzira na to, ona mora biti polazna tačka koju branimo. I sloboda izražavanja i uzbunjivanje su u interesu javnosti, a opravdano su zaštićeni članom 10 u *Evropskoj konvenciji o ljudskim pravima*. Kada je ta konvencija sastavljena 1950. godine, „vek krvi“ nije sasvim bio apsorbovao šok staljinizma i nacizma. Danas se čini da identitetske politike svih političkih nijansi nipodaštavaju neophodno polaganje računa u demokratiji.

Desnici je zasigurno u interesu zalaganje za slobodu izražavanja, a takođe i levisi. No ako leвица napada slobodu izražavanja zato što je doživljava *samo* kao ideološku strategiju desnice, onda je to ozbiljna greška u prosuđivanju. Poznato je iz nedavne prošlosti da kada jednom autoritarna strategija postane dominantna, a ponekad i jedina politička strategija čiji je cilj da dovede do društvenog napretka, ona daje zeleno svetlo autoritarnoj desnici (i sekularnoj i teokratskoj). *Njihova* tradicionalna težnja za korišćenjem represivne dogme i sile da bi porazili protivnike se opravdava i ozakonjuje. U skladu s tim, samo je pitanje ko je u položaju moći da bi potom cenziruesao one koji su pretinja njihovim interesima.

Autoritarnost na levisi je podstakla libertarijance na desnici da verodostojno brane postprosvetiteljsko liberalno načelo slobode izražavanja, što otkrivamo u tekstovima u *Spektatoru*, *Dejli mejlu* ili *Dejli telegrafu* koje sam citirao. Međutim, to je učinilo levicu nesigurnom, tako da se uglavnom okrenula običnom vređanju. Postupci poput „prozivanja“, isticanja ideja o „privilegovanosti“, kao i površna primena sufiksa „fobičan“ postali su za levicu impulsivna zamena za ozbiljnu analizu.

Vređanje drugih i nedostatak ozbiljnosti kod levice obezbedili su libertarijanskoj desnici jasan cilj, tako da su njeni pisci, sasvim razumljivo i inteligentno, uživali u ponuđenoj prilici. Njihovim se redovima pridružila rezidualna trockistička kultura iz sedamdesetih, malena Revolucionarna komunistička partija. Ova grupa je održavala mrežu pisaca koji su promovisali libertarijanizam na levisi, prvo u *Životom marksizmu*, a skorije u *Akademiji ideja** i onlajn časopisu *Spajkt*.

* *Akademija ideja* (*Academy of Ideas*) je organizacija iz UK koja promoviše slobodu govora i organizuje javne rasprave. Direktorica ove organizacije, Kler Foks,

Međutim, njena povezanost s pomenutim desničarskim libertarijanskim donatorima otežava razaznavanje njenih političkih lojalnosti.

Spekulacije o tome da je CIA finansijer su opravdane (no teško ih je dokazati) u svetlu kasnijih političkih karijera takvih poput Kler Foks iz *Akademije ideja*. Ona se pridružila Bregzit partiji, a potom je ušla u Dom lordova zbog usluga koje je pružala konzervativnoj vladi. Ova bivša trockistkinja redovno se predstavlja u britanskim medijima kao oštra i kontroverzna osoba, izražavajući stavove koje bi većina čitalaca *Dejli telegrafa* verovatno u potpunosti odobrila.

Ove udružene snage naizgled neočekivanih saveznika sada ciljaju na identitetske politike. Ali imaju veliku metu, uprkos tome što istorijski potiču iz različitih političkih pozadina. Moje zanimanje se sastoji, dakle, u razotkrivanju ovog protivrečnog scenarija, uz korišćenje razumnog i akademskog pristupa. Iako ova knjiga nije zamišljena samo kao polemika protiv identitetskih politika koje favorizuju mnogi na levisi (posebno mladi), ona ovakvu politiku poziva na odgovornost zbog приметnih nedostataka i neuspeha. Gde god treba odati priznanje, potrudiću se da to učinim. No, rupu koju je levica iskopala za sebe treba pošteno istražiti, a alternative preispitati.

Potreba za opreznim definicijama

Još od postmodernizma postojala je nihilistička tendencija odbijanja definicija kao uzaludnih, pri čemu su se umesto njih favorizovale beskrajne „situirane perspektive“. Ali identitetske politike *postoje*, stoga ih možemo obimno opisati, a njihove ponavljane premise kritički oceniti.

Osnova za pripadanje nekoj društvenoj grupi koja tvrdi da je u ugnjetavanom položaju, kao i pretpostavka da neko mora da iskusi

ranije je izdavala časopis *Živi marksizam (Living Marxism)* (<https://academyofideas.org.uk/about-the-academy-of-ideas/>). – *Prim. prev.*

tu vrstu ugnjetavanja da bi verodostojno svedočio o njenom karakteru, odražava materijalnu istoriju naše biološke vrste. Ta istorija sadrži očigledne oblike eksploatacije i igre moći između grupa, kao i između ljudi i prirode. Ovakve primere odnosa između gospodara i roba proučavali su Hegel i Marks.

Prihvatam, međutim, da način isticanja našeg savremenog razumevanja karaktera identitetskih politika određuje da li smo „na istoj strani“ ili se pak mimoilazimo. Na primer, čini se da neki poistovećuju anticionizam s antisemitizmom, za razliku od drugih. Dakle, oni sa suprotstavljenim stavovima „govore jedni mimo drugih“ u rasprava ma ili u političkim konfliktima.

Bez obzira na izvore mogućeg nerazumevanja, bilo namernog bilo nenamernog, možemo pouzdano prihvatiti da su (recimo) trgovina robljem i kolonijalizam nesumnjivo postojali, kao i nacistički Holokaust sa svojim posledicama. Takođe možemo pouzdano prihvatiti da (recimo) patrijarhalna moć, u proseku, nesumnjivo ograničava životne prilike devojčicama u poređenju s dečacima. Možemo pouzdano reći da ljudi tamne kože u svakodnevnom životu doživljavaju od belih ljudi raspon agresivnih činova – malih i velikih, namernih ili nenamernih. Dakle, izveštaji o ugnjetavanju nisu *samo* „narativi“, jer se bave stvarnim istorijskim događajima, savremenim društvenim procesima i pojedincima – ugnjetavačima i žrtvama. U složenim i otvorenim društvenim sistemima, svi sebe u različitim prilikama zatičemo u jednoj od ovih uloga, ili pak u obe.

Moja radna definicija pominje dve tačke, odnosno određena obznanjena iskustva ugnjetavanja i određene oblike grupne pripadnosti. Prva tačka je oličena u političkoj valuti „proživljenog iskustva“ ili čak „epistemološke privilegije“, dok druga tačka implicira urođeni ili stečeni društveni položaj. Na narednim stranicama biće još rasprava o ovim tačkama. Takođe bih mogao dodati napomenu o značajnoj razlici između identitetskih politika i **novih društvenih pokreta** (New Social Movements, NSM), pri tome uočavajući da su često isprepleteni.

Na primer, to što je neko žena pruža snažnu urođenu osnovu za pridruživanje nekim feminističkim pokretima. Međutim, žene nisu u obavezi da budu feministkinje, dok muškarci mogu povremeno kritikovati patrijarhat. Još jedna razlika koju primećujemo jeste da se neki

novi društveni pokreti ne bave ljudima već drugim biološkim vrstama (aktivizam za prava životinja), a neki se bave neizvesnom budućnošću naše celokupne biološke vrste, a ne samo pravima određene podgrupe ljudi (kao na primer aktivizam protiv klimatskih promena i za nuklearno razoružavanje). Ova se knjiga neće baviti tim povezanim fenomenima, već će ograničiti razmatranje na određene društvene grupe, a čak ni tada, zbog nedostatka prostora, neće se baviti svim novim društvenim pokretima.

U odnosu na definicije, poslednji faktor koji je ujedno i najznačajniji za svrhu ove knjige jeste to da ne možemo pretpostaviti ni za identitetske politike, ni za nove društvene pokrete, da *neizbežno* predstavljaju ubedljive borbe protiv ugnjetavanja. Niti oni *nužno* pružaju opštu prednost ljudskom razvoju. Kao što ćemo pokazati u narednim poglavljima, ponekad identitetske politike jasno podrivaju ove pretpostavljene prednosti, a novi društveni pokreti ponekad promovišu interese pripadnika svoje grupe dok rade na ugnjetavanju ostalih. Naime, i ultradesničarski nacionalisti i pedofili se pobedonosno pozivaju na logiku identitetske politike.

Od grupne solidarnosti do personalizovane pakosti

Svojom pojavom na početku ovog veka, identitetske politike su se isprva (slično nekim starijim oblicima politike) snažno usredsredile na praktičnu grupnu solidarnost i ideju **intersekcionalnosti** s ciljem da istaknu višestruke materijalne uzroke ugnjetavanja. Obe obećavajuće polazne tačke su se ubrzo degenerisale u individualizam i lične oblike rezonovanja. Politička korektnost degradirana je u „isticanje vrlina“ iz udobnosti fotelje, odakle se s malo napora mogao poslati gnevni emodži na Fejsbuku ili zlobna primedba na Tviteru. Malo ima potrebe za ličnom odgovornošću ili za vođenjem razumnih rasprava o složenom svetu s ovim novim političkim oblikom u prohladnim sobama tokom zimskih večeri. Sada je nadimak (tj. drugo ime), koji je nekada bio

omiljena prevara prekaljenih kriminalaca, postao normalan i prihvatljiv u društvenim medijima. Danas hvaljena i normalna, anonimnost je izgubila svoja tradicionalna obeležja sramote, podvale i kukavičluka.

Oden je možda savetovao da „volite svog varljivog suseda svojim varljivim srcem“, no umesto toga mi smo stvorili nadmeni svet u kome su mane drugih suprotstavljene našoj samoproglášenoj političkoj čistoći. Naime, zajedno s onima koji se slažu sa mnom, ja sam dobra osoba, no ti i svi oni koji se slažu s tobom ste zli i zaslužujete da budete prezreni, ili nešto još gore. Neki su „identiteti“, dakle, postali dobar izgovor za zlostavljanje s daljine bez ikakvih posledica za zlostavljača (tzv. trolovanje). Ako u ovom procesu postoji stvarna solidarnost, ona je usmerena na sticanje i zadržavanje „prijatelja“ u sajber prostoru, gde je dozvoljen prezir prema žrtvama zlostavljanja s daljine, a moralna odgovornost je odsutna.

Upotreba i zloupotreba slobode izražavanja su, dakle, postale neophodne tačke u razmatranju politika identiteta. Sloboda izražavanja je istovremeno i gušena i agresivno primenjivana da bi se ostvarivali ciljevi identitetskih politika. Ova protivrečnost sama po sebi zahteva preispitivanje. Scenario visoko personalizovane politike odražava naše neoliberalno vreme i njegove slavljene oblike snažnog individualizma. U „progresivnim“ krugovima, ispoljena vrlina (u savremenom slengu stanje „budnosti“) je danas obeležje *ličnog* ponosa, časti i opravdanog *ličnog* negodovanja. Osobama izvan grupe kojima nedostaje ova vrlina preostaje da budu *lično* ozloglašene, a njihovi stavovi odbačeni. Naime, postaju izložene osvetoljubivosti i povremenom nasilju. U ovom procesu, doživljeni karakter ugnjetavanja postaje zbujujući, poput zalaganja za mir ubijanjem ljudi. Ako smrtna kazna podrazumeva uzimanje života kao kaznu zbog oduzetog života, onda u ovom slučaju lični prekršaj se navodno rešava stvaranjem novih ličnih prekršaja.

Međutim, s obzirom na navedeno, istorijske nepravde poput diskriminacije pola, rasnih predrasuda, eksploatacije ili ropstva možda ne bi bile razotkrivene javnosti bez identitetskih politika. Štaviše, vlade danas možda ne bi bile zabrinute zbog značaja koje takve nepravde imaju za javnu politiku. Drugim rečima, moć i eksploatacija između društvenih grupa, prošlih i sadašnjih, predstavljaju stvarne izvore ugnjetavanja, a to ugnjetavanje se *zaista* doživljava na ličnom nivou.

Dakle, usredsređivanje na lično iskustvo je verodostojna *polazna tačka* za razumevanje čina ugnjetavanja. Međutim, da li to iscrpljuje naše razumevanje političkih sila u njihovoj složenosti i dinamičkoj promenljivosti? Da li iscrpljuje naše načine „bavljenja“ politikom? Da li nam donosi štetu, kao i korist, posebno kada se oholo negodovanje primenjuje da bi se drugi zlostavljali i nipodaštavali? Da li verodostojna polazna tačka sama po sebi postaje cilj, pri čemu se ništa drugo ne zahteva od nas? Da li napeto praćenje najmanjih detalja u sopstvenom izražavanju implicira da se politika sada ograničava na doživotnu samocenzuru? Ovo su pitanja koja identitetske politike podstiču, a koja treba istražiti zajedno ili pojedinačno, u ličnim razmatranjima unutar ili izvan političkog i akademskog okruženja.

Sudnica svakodnevnog života i nove tehnologije

Rad Norberta Elijasa o karakteru civilizacije neki su pogrešno protumačili kao slavljenje savremenog napretka u zapadnim društvima nakon prosvetiteljstva. On je skromno nastojao da istakne potrebu za razmatranjem štete i koristi od povećanja lične uzdržanosti i moralne ispravnosti u situacijama kada postoji rizik da se uvrede drugi (etika i civilizovanost). Kao što su to u XX veku pokazali i staljinizam i nacizam, ove navike mogu karakterisati svakodnevni život mnogih, čak i u najvarvarskim režimima. No, norme uzdržavanja i civilizovanosti same po sebi ne obezbeđuju civilizaciju.

Slično, Sigmund Frojd je sa zabrinutošću pokazao da super-ego (idealno zamišljeno „ja“ i savest) može imati protivrečne posledice. One mogu istovremeno obezbediti da se očuva *status quo* i predstavljati opterećenje za mentalno zdravlje individua. Neki psihoanalitičari su išli još dalje, tvrdeći da je super-ego unutrašnji „saboter“. Kada „pogrešimo“, kažnjavamo sebe i često usmeravamo tu cenzuru na spoljašnju sredinu, pri suočavanju s prekršajima u govoru i postupcima drugih. Proces projekcije predstavlja jedan od mnogih zaštitnih mehanizama

kojim se oslobađaju anksioznost i agresija. Na narednim stranicama ću povremeno izučavati ove, kao i druge psihodinamičke procese u odnosu na praksu identitetskih politika.

S obzirom na to da se identitetske politike usredsređuju na moralisanje koje potom nameću kao ličnu obavezu, u slučaju naglašenog super-ega otvaraju se mnoge mogućnosti. Iako prestupnik možda može da bude ispravno identifikovan, kakvu mu treba sankciju nametnuti i po čijem autoritetu? Šta ako je prestupnik pogrešno identifikovan ili ako je razlog za njegovo osuđivanje vredan rasprave? Šta ako su samopravedna prosuđivanja jedne društvene grupe dijametralno suprotna prosuđivanjima druge grupe?

Svakodnevni život tada postaje difuzna i konfuzna sudnica u kojoj nam se svima sudi i u kojoj mi sudimo drugima. Danas smo svi i sudija i porota, a pravila i režim kažnjavanja u kome učestvujemo nam nisu uvek jasni. Ovakvo stanje je neizvesno, bilo da ga razmatramo u odnosu na racionalnost, potvrđivanje dokaza ili prirodnu pravdu. Nije nimalo jasno kako može da podstakne ljudski razvoj. Teško da išta postiže, osim što se ljudi osećaju loše u vezi sa samima sobom i sumnjiče bilo koga ko nije u njihovoj definisanoj grupi. Takvo stanje okreće ljude jedne protiv drugih, stvarajući podele koje, u nedostatku solidarnosti među običnim ljudima, bogati i moćni mogu eksploatisati.

Kako je došlo do uspona zbnjujućeg modnog trenda identitetskih politika? Moguće je da je njihova ideološka bliskost ili upletenost s postmodernim društvenim naukama i njihovim konstitutivnim elementima – idealizmom i „perspektivizmom“ – kulminirala napuštanjem tekovina prosvetiteljstva. U svojoj praksi identitetske politike povremeno nepromišljeno odbacuju poštovanje razuma, razborito procenjivanje dokaza, obezbeđivanje tolerantnih rasprava između suprotstavljenih etičkih ili političkih stavova i osudu *ad hominem* rezonovanja, što podriva apsolutističku tvrdnju kritičkih ratnika za društvenu pravdu da predstavljaju neokaljanu silu napretka.

Povremeno su ove posledice pojačane emotivnim i nesmotrenim normama društvenih medija, gde za inteligentne i obzirne rasprave „jedini put vodi nadole“. Društveni mediji su postali igraonica bezakonja u kojoj oni koji najglasnije viču ili slede udobne norme sajber rulje mogu ugrožavati dobro stanje ostalih na mnoštvo načina. Kada se ovo desi,

neki društveni trend (koji u budućnosti može biti procenjen kao dobar, loš, ili neutralan) postaje samodovoljna *ersatz** „društvena revolucija“.

Kao munjevito brz oblik komunikacije, društveni mediji su obećavali povećano učešće javnosti, ali se u praksi suviše često dešavalo obrnuto. Krajem XX veka, težnje onih poput Hane Arent – za stvaranjem svakodnevnog konteksta deliberativne demokratije – ugašene su lažnim obećanjima nove tehnologije. Na primer, racionalna upotreba Tvitera s ciljem da članovima visokoobrazovnih ustanova omogući brz i lak pristup novim istraživanjima biva preplavljena kakofonijom žučnog prezira. Kada postoji malo ili nimalo poštovanja za razliku između činjenica i fikcije, kao i kada se svi stavovi proglašavaju ravnopravnim po svom autoritetu ili mudrosti, onda demokratija nije osnažena, već je podrivena.

U savremenom tehnološkom kontekstu, *navodni* libertarijanizam postmodernizma i njegovo ispoljavanje u društvenim medijima kulminirali su autoritarizmom i obustavljanjem rasprave. Površna odbrana i slavljenje „različitosti“ prikriva netoleranciju, dok se različitost stavova istinski ne brani, već nepromišljeno guši. U takvim okolnostima tradicionalna odbrana slobode izražavanja je ugrožena u celokupnom životu, a posebno u akademskom. Identitetske politike, između ostalog, iskušavaju spremnost i sposobnost intelektualaca da štite slobodu izražavanja. Odgovor intelektualaca je podeljen i neodređen, što odražava period od šezdesetih u kojem je iz mnogo razumnih razloga, a ponekad i nerazumnih, tradicionalno poverenje u naučne dokaze i istinite tvrdnje bilo preispitivano.

U knjizi *Kulturni ratovi: borba za definisanje Amerike* (Hunter, 1991), J. D. Hanter je identifikovao široko raslojavanje u kulturi SAD. Tada se, po njegovom mišljenju, pojavio procep između progresivnih u američkoj politici i onih koji su branili kulturnu ortodoksiju. Vruće teme poput homoseksualnosti i abortusa razotkrivale su one koji su se u ovoj podeli opredeljivali za neku stranu.

Predložio bih oprez u vezi s ovim (razumljivo) širokim sociološkim razmatranjima. Kao prvo, ovo je komentar o kulturi SAD, pa bi

* „Ersatz“ je nemačka reč koja obeležava nešto što je lažno ili predstavlja zamenu za nešto drugo. – *Prim. prev.*

možda trebalo da budemo oprezni s globalnim ispitivanjem prednosti i mana identitetskih politika ako uzimamo u obzir norme društva u SAD u određenom istorijskom momentu. Kao drugo, taj široki opis ne uzima u obzir protivrečnosti. Na primer (kao što ću to preispitivati u odnosu na prava zasnovana na polu u poglavlju 3), merila za društvenu pravdu mogu dovesti do suprotstavljanja prava jedne grupe pravima druge grupe. Dok se američki individualizam uz navedene protivrečnosti ispoljava na američkoj levisi, danas se usaglašavanje identitetskih politika s društvenom demokratijom i marksizmom u Evropi povremeno odigrava na „neamerički“ način.

Neodređenosti i protivrečnosti

U narednim poglavljima proučavam pomenute neodređenosti i protivrečnosti koristeći kritički realizam kao filozofski izvor, dok na kraju knjige nudim rečnik značajnih termina za one koji žele da bolje razumeju ovaj pristup koji zauzima položaj između staromodnog pozitivizma i postmodernizma. Kada se prvi put pojave u poglavlju, termine koji su u rečniku označiću boldovanim slovima da bih uputio čitaoca.

Osnovna početna tačka za kritičke realiste jeste empirijsko opisivanje fenomena X, a potom postavljanje pitanja i nuđenje odgovora o pojavi tog fenomena. U ovom slučaju, gde X predstavlja identitetske politike, kakav je svet morao biti da bi se one pojavile i da bi potom stekle verodostojnost u današnjem društvu? Praćenje značajnih prethodnica (antecedentata) omogućava nam da razumemo zašto su se identiteti pojavili tokom ljudske istorije koja je na početku ovog veka počela da skicira oblik politike drugačiji od prethodnih – iako neke teme ispitivane u knjizi ukazuju na mnogo dužu tradiciju tvrdnji o ugnjetavanom statusu (kao na primer, borbe protiv antisemitizma i kolonijalizma). Takođe, uvide o podelama društvenih klasa i njihovih oblika svesti i posebnih zahteva opisao je, pored Marksa, i Adam Smit.

Napomenuću još ovde da iako su odabrane i navedene teme široko poznate, one ne uključuju svaku grupu koja je mogla biti razmatrana u rubrici „identitetskih politika“. Namerno sam odabrao neke da bih istakao njihovu korist i vrednost (na primer, u raspravama o polu, rodu i rasi), ali i one koje opravdavaju reakcionarne ciljeve (antisocijalni seksualni identiteti i posebno zalaganje teokrata), što podseća na sveštenikovo jaje – jednim delom dobro, drugim loše.

Stvarnost identitetskih politika

1

Uvod

U ovom poglavlju predstavljam kritički realizam i široku empirijsku sliku identitetskih politika novijeg vremena, koristeći ih istovremeno kao polazne tačke za razmatranje. Kritički realizam se bavi opisivanjem tema ili događaja, a potom se razrađuje unazad, što omogućava potragu za mnoštvom mehanizama koji su možda odgovorni za ono čemu usaglašeno svedočimo. Nakon opisivanja kritičkog realizma, razmatraću karakter i poreklo identitetskih politika, te ih koristiti kao okvir za razumevanje. Filozofske pojmove obeležene boldovanim slovima dodatno objašnjavam u rečniku.

Za one koji se prvi put susreću s kritičkim realizmom, treba naglasiti da on zauzima položaj između ranije utvrđenih izvesnosti pozitivizma i novijeg ultrarelativizma u postmodernizmu. Kritički realizam prihvata pojedine tvrdnje prethodno pomenutih pravaca, a teži odbacivanju njihovih grešaka. Kao oblik realizma, pozitivizam je bio naivan jer je isticao nepromenljivi svet koji treba otkrivati, korak po korak, zajedno sa zakonima za koje se pretpostavljalo da važe svuda i svagda (**empirijska nepromenljivost**)¹. Štaviše, istinite tvrdnje u pozitivizmu,

¹ Očekivanje fiksности je izvedeno iz presokratskih argumenata Parmenida. Oni su suprotstavljeni Heraklitovim argumentima, na kojima se danas zasniva kritički realizam.

kao što to sam naziv nagoveštava, mogle su se odnositi samo na ono što je pozitivno prisutno. Nasuprot tome, kritički realizam se zalaže za nepostojanost ili promenljivost; iako prepoznaje trendove i tendencije, on ne prihvata fiksne zakone nezavisne od konteksta. Metafizički, ovo ima mnogo zajedničkog s istočnjačkim pristupima, naročito budizmom i taoizmom, kao na primer: „Neka stvarnost bude stvarnost. Neka stvari prirodno teku napred, kako god one žele“ (Lao Ce). U antičkoj Grčkoj nalazimo nešto slično kod Heraklita: „Čovek ne može zagaziti u istu reku dva puta, jer oko njega stalno teče sveža voda.“

Kritički realizam u heraklitskoj filozofskoj tradiciji sagledava stvarnost kao promenljivu, umesto fiksnu (Bhaskar, 2016). Dok to takvu stvarnost ne čini iluzijom ili potpuno nerazumljivom, ipak je izazov proučavati je na dosledan i ispravan način – i zato treba da joj pristupimo skeptično ili kritički kao realisti. Pri zauzimanju opreznog pristupa **epistemološke poniznosti**, neophodna je tolerancija neizvesnosti u okolnostima fluktuirajuće složenosti. Štaviše, veći deo stvarnosti nije prisutan, ali može uticati na ono što jeste prisutno.

Na primer, suša (tj. nedostatak vode) uzrokuje smrt useva i životinja. Isticanjem uporednih događaja, pozitivizam obrazlaže da *a* uzrokuje *b* (tzv. konstantne konjunkcije). Međutim, kritički realizam nas upućuje na to da razmatramo osnovne **generativne mehanizme** umesto samih događaja ili korelacije između njih, kojima se mora pristupiti skeptično, bez obzira na njihovu očiglednost. Takvi mehanizmi postoje nezavisno od toga jesu li (ili nisu) realizovani i ispoljeni u empirijskim događajima, kao i jesu li (ili nisu) direktno osvedočeni.

Možemo, dakle, razlikovati **empirijsko, realizovano i realno**. Empirijsko doživljavamo ili mu svedočimo svojim čulima, bilo sami bilo u saglasnosti s drugima (što ograničava empirizam kao filozofiju). Realizovano se odnosi na događaje koji se zaista dešavaju (bez obzira na to da li im svedočimo ili ne). Realno se odnosi na sve složene interakcije generativnih mehanizama u svetu kroz vreme i prostor: sve što je prisutno i odsutno, bilo i prošlo, kao i moguće.

Svi realisti, i naivni i kritički, slažu se da svet zaista postoji, no kritički realisti naglašavaju da je on dubok i složen, rasprostranjen ispod površine empirijskog prisustva koje favorizuje pozitivizam. Postojanje sveta (uključujući tu i naše unutrašnje svetove) ne zahteva naše znanje

o njemu. Ne poznajemo ni sebe (bilo da smo nesvesni ili licemerni) ni kontekst u kome se nalazimo, a i najkvalitetnije obrazovanje nam nudi samo mrvice saznanja. Nezavisno od naše biološke vrste, svet jednostavno postoji, a postojaće i kada mi izumremo na kraju antropocena. U našem odsustvu, generativni mehanizmi će i dalje operisati u prirodnom svetu koji ostaje posle nas.

Izvan pozitivizma i idealizma

Kritički realizam se razlikuje ne samo od pozitivizma, već i od modernog predstavnika filozofskog **idealizma**, naročito nakon „post-modernog obrta“ u društvenim naukama tokom osamdesetih godina XX veka. Ova tradicija postavlja ideje u središte razumevanja ljudske aktivnosti. Idealisti generalno ne odbacuju materijalnu stvarnost, ali joj pridaju sekundarni značaj i mogu je oportunistički pominjati u argumentima, bez težnje da je potpuno razumeju. Idealisti koriste materijalnu stvarnost jer moraju: svaki doživljaj koji iskusimo, a potom ga prizivamo u sećanje ili obznanjujemo, mora biti o nečemu, a to „nešto“ se odnosi na stvarnost izvan ili unutar nas. Idealisti spremno prenebregavaju ili metodološki potcenjuju očiglednu osnovnu vezu između materijalne stvarnosti i našeg uslovljenog razumevanja te stvarnosti. Njima se ključna materija za razmatranje sastoji od znanja, narativa, govora, pisanih dela i tekstova. Smatraju da tumačenja proistekla iz navedenih kategorija sačinjavaju čovekovu stvarnost koja se prihvata kao društveno proizvedena ili konstruisana.

Usredsređenost na dekonstrukciju ili analizu diskursa, koja proizlazi iz ovakvog stava, nije mnogo udaljena od ideološke kritike ili analize retorike, mitova i mistifikacija, što je favorizovao Marks. Međutim, Marks je takve kritike postavljao u ontološki kontekst stvarnih ekstradiskurzivnih moći u prirodi i ljudskoj praksi. Raskidanjem veze između materijalne stvarnosti i ideja rizikujemo da sve postane lingvistička igra, što bi moglo imati kobne političke posledice.

Kao što je Džordž Orvel, na koga ću se kasnije osvrnuti, zabeležio u svojoj knjizi 1984: „Ko kontroliše prošlost, kontroliše budućnost. Ko

kontroliraju sadašnjost, kontroliraju prošlost.“ U današnje vreme trans aktivisti tvrde da se pol, muški ili ženski, vrednosnim sudom prisutnih osoba *pripisuje* detetu po rođenju. Nasuprot tome, realisti izjavljaju da je pol *određen* pri oplodnji, a potom *opisan* tokom prenatalnog pregleda ili nakon rođenja. U prvom slučaju je naglašena usredsređenost na ideje, dok se u drugom slučaju priznaje materijalna stvarnost iz koje proizlaze naši empirijski opisi (manje ili više uspešni). Ideje odvojene od materijalne stvarnosti mogu biti farsične, a što je posebno zabrinjavajuće i – opasne.

Rani zastupnici idealizma ispoljenog u društvenom konstruktivizmu, poput Bergera i Lakmana (Berger & Luckmann, 1967), bili su oprezni da u knjizi *Društvena konstrukcija stvarnosti* ne odbace doprinose realista poput Marksa i Dirckema, iako su potisnuli u pozadinu čovekovu zavisnost od materijalne stvarnosti. Međutim, kasnije je sve više radikalnih konstruktivista, posebno pod uticajem francuskih filozofa poststrukturalista kao što su Fuko i Derida, postalo još anti-realističnije, dok su razvijali zaokupljenost rečima i rečima o rečima (Lemert, 1980). Nisu samo društvene nauke platile cenu svojim nepotpunim odslikavanjem društva i njegove duboke ontologije, već i generacija koja je socijalizovana u atmosferi ograničavanja politike na reči pohvale ili pokude.

Kritički realisti prihvataju da su ljudska misao i govor važni, jer ideje poseduju uzročnu moć koja može da bude značajna. Na primer, ljudi mogu zbog svojih ideala „umreti na brdu“. Međutim, kao što je marksistički teoretičar kulture Rejmond Vilijams primetio:

Bolujemo, starimo, umiremo... Jedna je stvar umreti za neki cilj i biti poštovan zbog toga. No sasvim je druga stvar prevazići fizičke stvarnosti, koje su istrajne i unutar i izvan svih istorijskih ciljeva (Williams, 1980: 114).

Dakle, naravno da su ideje, znanja i ideologije važni, no kada uzmemo u obzir totalitet sebe samih i sveta, nisu *svevažni*. U skladu

* „Umreti na brdu“ je prevod izraza „To die on a hill“, a odnosi se na ideale i ciljeve za koje se vredi boriti (a i umreti). Izraz je popularisan u američkoj literaturi XX veka (<https://grammarist.com/idiom/the-hill-you-want-to-die-on/>). – *Prim. prev.*

s tim, fraza korišćena u savremenim društvenim naukama, „sve je društveno konstruisano“, potcenjuje naš zadatak. Kritičkim realisti- ma naglasak nije na stvarnosti koja biva *konstruisana*, već *tumačena*. Unutar humanističke nauke, poslednje je istakao Džordž Keli u knjizi *Psihologija ličnih konstrukata* (Kelly, 1955). Mi zaista tumačimo svet i same sebe, a tokom vremena ih možemo tumačiti na različite načine. No, ovo predstavlja slabu verziju konstruktivizma, koja po mišljenju nekih kritičkih realista karakteriše njihovu zajedničku filozofiju, iako je drugi odbijaju kao fundamentalno varljivu ili diverzantsku u svom fokusu (Sayer, 2000; Elder-Vass, 2012).

Dobar deo društvenih nauka bio je karakterisan fazama društvenog konstruktivizma, prvobitno simboličkim interakcionizmom i teorijom ličnog konstrukta. To je utrlo put snažnijoj postmodernoj verziji društvene teorije. Po mišljenju kritičkih realista, društveni konstruktivizam proizvodi rizike time što nas zavarava o stvarnosti, čas je pominjući, čas je prezirući, no takođe i stvaranjem, umesto razotkrivanjem nepravdi. Na primer, vodeći kritički realisti napadaju društveni konstrukcionizam (često korišćen alternativni termin za društveni konstruktivizam), smatrajući ga:

moralno neodgovornim i nečuvanim. To je zato što postoje ozbiljni problemi koji utiču na čovečanstvo, a koje moramo shvatiti na interdisciplinarnan način. Bitno je da ih možemo opisati, teoretizovati i kritikovati. Međutim, snažan društveni konstrukcionizam ne omogućava ovakvu kritiku (Bhaskar, Danermark, & Price, 2018: 81).

Onemogućavanje kritike potiče od ultrarelativizma, perspektivizma, „neodređenosti propozicija“ i beskrajnog sprovođenja diskursa o diskursima. Takvo stanje odražava usredsređenost idealizma na epistemologiju. Nasuprot tome, kritički realisti smatraju da je neophodno razumevanje u odnosu na ontologiju. Znanje proizlazi iz materijalne stvarnosti naših uvećanih mozgova koje nam je kao biološkoj vrsti podarila evolucija. Dakle, nije dovoljno posmatrati znanje nezavisno od njegovih ontoloških korena. Razumevanjem odnosa između **ontološkog realizma** i **epistemološkog relativizma** možemo odrediti šta smatramo istinitim u određenom kontekstu (**prosuđujuća racionalnost**). No ako se usko ograničimo na epistemologiju (kao što to čine

posvećeni društveni konstruktivisti), onda dobijamo prosuđujući relativizam (judgemental relativism).

Na različitim mestima u ovoj knjizi, pozitivizam i idealizam će služiti kao referentne tačke. Fokus kritičkog realizma jeste stvarnost u svom prisustvu, kao i odsustvu. Naši načini shvatanja stvarnosti su *deo* stvarnosti, međutim ni u kom slučaju ne predstavljaju celokupnu sliku. Iz ovog razloga, sociolozi koji tvrde da je „sve društveno konstruisano“ nisu u pravu. Oni svode stvarnost na društveno dogovorena značenja, narative ili rasprave. Društveni konstruktivisti su metodološki zaokupljeni analizom diskursa, dekonstrukcijom ili analizom ličnih svedočanstava. Oni negiraju prisustvo i snagu ekstradiskurzivne stvarnosti koja zahteva dodatne metodologije istraživanja.

Ono što je društvenim konstruktivistima u žiži interesovanja kritičkim realistima je ograničeno i varljivo, jer relativizuje stvarnost u tolikoj meri da gubimo uvid u svet *kakav on jeste u svojoj materijalnoj složenosti*. U zavisnosti od istraživačkog pitanja koje se postavlja, ovakav uvid zahteva metodološki pluralizam. Možemo uslovno i u stanju **epistemološke poniznosti** (jer nam je znanje ograničeno i podložno greškama) pokušati da postignemo saglasnost o istini. Kritičkim realistima istina ne predstavlja pogrdnu reč i kao takva ne zahteva da se stavlja u navodnike kao što to čine postmodernisti u maniru zamorne ironije. Istini se uvek pristupa s oprezom, a nikada s prezirom.

Tragajući za prethodnicama identitetskih politika

Kada kritičkom realisti izložemo svedočanstvo o bilo kojoj temi, moramo od nečega krenuti, a dobar početak predstavlja ono za šta bismo se mogli složiti da se nalazi pred nama. Možemo se potom upitati kakav li je svet morao biti da bismo danas svedočili o onome u vezi sa čim se slažemo. Ovo je, dakle, celokupna logika analize kritičkog realiste – kako pronalazimo prethodnice generativnih mehanizama koji su odgovorni za ono što vidimo pred sobom? Utvrđivanje mogućih

prethodnica, odnosno retrodikcija, dozvoljava nam izdvajanje određenih mehanizama kojima objašnjavamo predočeno (**retrodukcija**). Ta logika istraživanja odbija naivne dedukcije pozitivizma (koje teku od opšteg ka pojedinačnom) i ističe ograničenja indukcije (tj. tok od pojedinačnog ka opštem) koju favorizuju idealisti, mada specifični opisi poslednjih predstavljaju verodostojne aspekte stvarnosti vrednih razumevanja i uspostavljanja kao polaznih tačaka za dublja kritička istraživanja.

S ciljem otkrivanja njenih prethodnica, empirijski uspostavljamo široko i aktuelno usaglašenje o identitetskoj politici – šta ona *jeste*, nezavisno od toga da li smo za ili protiv njenih namera. U uvodu sam napomenuo da je identitetska politika opisana kao novi oblik politike (od sedamdesetih), no njeni elementi se naziru još u ranijim političkim borbama, naročito u onima za prava polova i ukidanje ropstva. Dakle, rano obeležje današnje identitetske politike, koje je još uvek povezano s njenom radnom definicijom, odnosi se na pitanje *građanskih prava* (Schlesinger, 1991).

Pojavom **novih društvenih pokreta**, odnosno New Social Movements (NSMs), tokom šezdesetih i sedamdesetih, zapažamo dve putanje onoga što danas nazivamo „identitetskim politikama“. Jedna putanja je podrazumevala posebno zalaganje za *određene* grupe sa zajedničkim iskustvom, koje su se smatrale ugnjetavanim i marginalizovanim u zapadnim demokratijama. Na primer, žene, crni ljudi ili homoseksualci su se organizovali da brane i prošire svoja prava, definišući pripadnost grupi samo jednim obeležjem identiteta. S obzirom na takvu tendenciju, usledilo je odvajanje od tradicionalne koalicione politike izabranih političkih partija levice, desnice ili centra s ciljem da njihovi interesi budu što šire zastupljeni u zakonodavstvu i politici.

Štaviše, mogla se razabrati razlika između novih društvenih pokreta i starog radničkog pokreta, čiji su nosioci uglavnom bili muškarci i zaposleni. Novi društveni pokreti su se odvojili od glasačke kutije i tradicionalnog radničkog pokreta, s novim fokusom na građansko društvo i prava za pojedince koji su nesrazmerno ugnjetavani u takvom društvu. Među građanskim pravima u okviru postojećih društveno-ekonomskih uređenja, novi društveni pokreti su posebno naglašavali pravo ugnjetavanih da žive kao bilo koja druga (manje

ugnjeta osoba. To nije *nužno* zahtevalo da se struktura takvih uređenja preispita ili napadne. Kao obeležje društvenog napretka, različitost se pridružila jednakosti i, po mišljenju nekih, prva je počela potiskivati drugu, ali ne bez posledica.

Druga putanja se sastojala u preklapanju kampanja *unutar* identitetskih politika, umesto zahtevanja prava na osnovu jednog obeležja identiteta. Na primer, rodno nekonformisane osobe koje su bile homoseksualne ili biseksualne mogle su se udružiti s transseksualcima i transvestitima, kao što se to dešavalo na počecima gej pokreta. Međutim, uvećanje broja pristalica nije doprinelo jačanju solidarnosti, već je začelo tenzije i rasula. Gejovi i lezbijke nisu uvek skladno saradivali, a uloga trans aktivizma je i danas veoma sporna. Na primer, u Britaniji je 2019. godine krovna organizacija *Stounvol* svedočila velikom rasulu prilikom stvaranja nove LGB alijanse, kao i *Izbaci L* pokreta. Sličnu ambivalenciju u odnosu na poverenje nalazimo i u antirasizmu, koji uključuje mnogo belih aktivista kojima crni aktivisti nužno ne veruju, što dovodi do toga da se poslednji okreću separatizmu.

Mogućnost uspostavljanja alijansi unutar grupa (i pojave problema povezanih s njima) rodila se kasnih sedamdesetih u trenutku koji mnogi prepoznaju kao ključni za definisanje onoga što danas nazivamo „identitetskim politikama“. Tada je grupa crnih lezbijki-socijalista, *Kombahi river kolektiv*, spoznala da beli aktivisti ne mogu doprineti njihovoj borbi koliko i crne žene (Crenshaw, Gotanda, Peller & Thomas, 1995). Njihovi preklapajući identiteti – ženski, crni i privlačnost prema istom polu – pružali su im posebne iskustvene uvide u svakodnevno ugnjetavanje koje je patrijarhat sprovodio u kapitalizmu. Kolektiv je naglašavao (erotsku i neerotsku) ljubav prema crnim sestrama, kao i potrebu da njihovo *jedinstveno* iskustvo bude privilegovano u ciljevima, strategijama i taktikama političkih borbi koje definišu one, *a ne drugi*.

U ključnim trenucima koji su obeležili sedamdesete nalazimo temelje novih oblika solidarnosti u politici, ali takođe i seme razdora. Ovaj razdor je odražavao ontološke razlike (tj. biti žena, a ne muškarac ili biti crn, a ne beo), kao i epistemološke razlike (tj. načine na koje frakcije i otpadničke grupe mogu sagledavati i predstavljati svet u okviru svojih ideologija i retorika opravdavanja).

U uvodu knjige osvrnuo sam se na pisce levice (Hobsbaum, Sivanandan, Fišer i Patel) koji su zabrinuti za to da je posebno zalaganje za pripadnost grupi diverziono i mistifikovano. Kada neke grupe polažu pravo na epistemološku privilegiju, jednakost se zamenjuje spornom hijerarhijom različitosti. Autoriteti za definisanje ciljeva politike, kao i kriterijumi za prepoznavanje neuravnoteženosti moći i različitih oblika ugnjetavanja, postaju diferencirani i razdorni. Onima bez ispoljene verzije „proživljenog iskustva“ nije odobreno pravo na stav, ili se njihov stav doživljava kao sredstvo ugnjetavanja uske (in) grupe.

Identitetske politike su, između ostalog, promenile način na koji smo tradicionalno razmišljali o verodostojnoj kritici i vođstvu. Na primer, u prošlosti se međunarodni radnički pokret ugledao na dva bela čoveka – namučenog intelektualca Karla Marksa i ambivalentnog bogatog industrijalca Fridriha Engelsa – prihvatajući ono što su autoritativno izlagali o patrijarhatu i ugnjetavanju radničke klase. Prema današnjim kriterijumima identitetskih politika, Marks i Engels bi imali, u najboljem slučaju, „malo uloga u igri“.

Ovo otvara nova pitanja kojima ću se baviti na narednim stranicama knjige. Prema kriterijumima identitetskih politika, možemo li razumeti ugnjetavanje jedino ako smo lično ugnjetavani na određeni način? U tom slučaju, šta ako grupe i podgrupe ugnjetavanih zahtevaju prava koja su međusobno suprotstavljena i čak neuporediva? Može li se ugnjetavanje preispitati izvana s pogledom ka unutra ili su pak svedočanstva ugnjetavanih *neophodna i dovoljna* osnova za politiku?

Moguće je argumentovati da *svi* oblici politike imaju uticaj na lično (tj. postoje pobednici i gubitnici u borbama moći, i akutno i hronično), kao i da podrazumevaju lične motive, misli i osećanja. Ova očigledna istina nas iz analitičkih razloga može takođe odvojiti od razmatranja *određenog* aspekta **društvene ontologije** identitetskih politika o kojoj se raspravljalo na prelasku iz prošlog veka u sadašnji. Kada se osvrnemo na društvenu ontologiju, definišuća obeležja doživljenog ugnjetavanja i pripadnosti društvenoj grupi priključuju se onome što, za sada, nazivamo „identitetskim politikama“. Takođe je primamljivo uključiti i treće obeležje: gnev unutar novog tehnološkog konteksta. Pojava interneta je igrala veliku ulogu u isticanju identitetskih politika kakve poznajemo danas. U prilogu 1.1 dodatno pišem o ovom zapažanju, jer

nas ono utemeljuje u odnosu na protivrečnosti identitetskih politika koje ću razmatrati u knjizi.

Prilog 1.1 Gnev u tehnološkom kontekstu

U knjizi *Gnev: zašto svi viču, a niko ne razgovara* (Charles, 2020), Ešli „Doti“ Čarls duhovito i temeljno ispituje jačinu i količinu buke koju gnev stvara u društvenim medijima. Autorka svakako ispunjava dovoljno uslova da sama bude u stanju neprekidnog nadmenog ogorčenja: ona je mlada crna lezbijka koja „živi sa svojom suprugom i sinom“. Međutim, umesto uloge ostrašćenog učesnika, ona veštim i promišljenim kontrapotezom usvaja ulogu skeptičnog kritičara, te iznosi mnoge verodostojne kritičke primedbe o paradoksu identitetskih politika. Iako se u primedbama Čarlsove naziru radikalne namere, ipak u njima preovladava stanje frenetične pasivnosti koje potvrđuje neoliberalni *status quo*, uz njegov saučesnički i opsesivni individualizam. Ona do ovakvog zaključka dolazi izučavanjem slučaja nekoliko poznatih ličnosti. Njeni uvidi potiču od netipičnih negativaca „ideologije budnosti“ („wokery“): lažna crna žena Rejčel Dolezal, samozadovoljni bivši državni školarac i urednik *Murdoka*, Pirs Morgan, i rasistički mizantrop Kejti Hopkins. Baveći se ovim ličnostima dok je pisala knjigu, Čarlsova je primetila nekoliko ključnih stvari. Kao prvo, ove slavne mete gneva uživaju status zvezda zbog psiholoških i/ili finansijskih razloga. Svaki na svoj način, oni se „poigravaju“ razjarenom publikom zbog svog narcističkog koristoljublja. U svetu upadljivog ličnog uspeha, bolje je biti ozloglašen nego pristojan i običan, a takvu vrstu slave omogućava jednostavan **klikbejt**. Čarlsova priznaje da je i sama upala u ovu zamku kada je napala Morgana u društvenim medijima. Kao drugo, internet je promenio igru. Bez napuštanja svakodnevnih rutina, danas možemo za samo nekoliko minuta klikovanjem pristupiti vrlim grupama koje su gnevne zbog mnogobrojnih nepravdi u svetu. Nije bitno jesmo li *zaista* gnevni, već da svetu *signaliziramo* da jesmo, što nas dovodi do sledećeg zapažanja. Kao treće, „prozivanje“ grešnika osnažuje moralno dostojanstvo grupe koja vrši napad. Oklevajući isprva da to prizna, Čarlsova je konačno prihvatila da je Dolezalova verovatno ispravno zaključila: upravo su crne žene najviše dobile ismevanjem njene prevare. Kao četvrto, iako je gnev oduvek bio emotivni pokretač političkih akcija, danas je postao cilj sam po sebi. Ako je sasvim dovoljno isticati neodobravanje, onda za onlajn sakupljače peticija, „izopštavače“ i one koji „prozivaju“ manje vredne smrtnike ne postoji nikakav zahtev da razviju bilo kakvu strategiju za pragmatično i dosledno rešavanje (tj. u vidu istinske borbe) složenog strukturalnog ugnjetavanja u svetu. Ovde bih još dodao da oni takođe

ne vide potrebu da se bave moralnim hazardom negiranja slobode izražavanja u društvu (na šta se kasnije osvrćem u knjizi). Ovo je pitanje podstaknuto u susretu Čarlsove s Ričardom Vilsonom, rukovodiocem kampanje *Prestani finansirati mržnju*, usmerene na posramljivanje oglašivača povezanih s novinarstvom koje širi mržnju – a lavinu su pokrenuli neprijateljski komentari o istopolnom roditeljstvu, koje je izneo Ričard Litldžon u časopisu *Sunce*. Čarlsova priznaje da bi Vilsonova promišljenija strategija možda proizvela željene rezultate, nasuprot razbesnelom klikovanju atomizovanih pojedinaca. No, u stanju beznadežne „iscrpljenosti od gneva“, ona je primetila da oglašivači, nakon što ponude izvinjenje, nastavljaju da ostvaruju profite. Njen očaj po završetku pisanja knjige bio je toliki da je prestala koristiti društvene medije i čak platila onlajn servisu Tvit dilit da izbriše njene stare postove s interneta.

Pomenuo sam da bi gnev mogao biti treći kriterijum za definisanje identitetskih politika i raspravljanje o njima danas. Međutim, kritički osvrti koje je ponudila Čarlsova prevashodno su usredsređeni na gnev, ali ga potom preispituju. Naime, ona ispravno primećuje da je sama emocija ponekada odsutna. Ono što je umesto emocije važno jeste *odigrani signal* gneva s ciljem da se osnaži ego „kliktiviste“ (videti **kliktivizam**) i obezbedi pripadnost grupi.

U raspravi o „upotrebi i zloupotrebi moralnog govora“, Tosi i Vormke (Tosi & Warmke, 2020) opisuju proces isticanja vrlina onlajn kao „samoveličanje“. Platforme poput Tvitera podržavaju kratke i jednostavne izjave kojima nedostaju nijanse i verodostojnost. Nasuprot tome, uvođenje složenih i promišljenih objašnjenja oduzelo bi narcističku podršku kliktivistima, ogrezlim u ličnom otrovu i moralnoj nadmoći. Međutim, ne samo da smo ohrabreni da se pridružimo digitalnoj linč rulji,² već smo podstaknuti da postanemo prvaci u ispoljavanju ogorčenja. Ovaj celokupni proces odražava onlajn norme u okviru kojih se odrasli ponašaju kao predškolska deca, a takođe se podudara i s „kulturom izopštavanja“. (U poslednjem poglavlju se ponovo osvrćem na lošu kompatibilnost identitetskih politika i zrelog rezonovanja.)

Neki ljudi povremeno jesu istinski gnevni, i to s valjanim razlogom. Međutim, takvo autentično stanje zaista nije nužno da bi se

² Ovaj termin je upotrebljen u raspravi o neuravnoteženom onlajn klevetanju u epizodi *Digitalnog čoveka* (*The Digital Human*, BBC radio 4, 28. jun 2021).

učestvovalo u identitetskim politikama; isticanje vrlina i samoveličanje su dovoljni. No, što je još gore, rasprostranjeni onlajn istupi mogu da budu zasnovani na neznanju i podmetnutim zamkama. Možemo biti uvučeni u uzaludno „klikbejt“ reagovanje koje podilazi egu provokatora (Morgan i Hopkins) ili pridaje pažnju tužnom i neuravnoteženom stanju takvih kao što je Dolezal. Osvrćući se na neznanje, Čarlsova citira dansku studiju o lažnoj najavi lokalne uprave o uklaňanju omiljene fontane u Kopenhagenu. Iako su ovu neistinitu izjavu izmislili autori studije, za nekoliko dana više hiljada ljudi je protestujući potpisalo e-peticiju.

Naša želja da budemo prihvaćeni onlajn kao vrli ljudi znači da lako možemo biti prevareni. Ali to nije jedini zabrinjavajući aspekt ove studije, već je to i *brzina* naših klikova koja potvrđuje nedostatak kritičkog razmišljanja. Da li se trudimo da proučimo istoriju i karakter neke nepravde koja nam je predstavljena? Naime, da li uopšte i *treba da se trudimo* da to radimo, ako su oni koji nas pozivaju da se usaglasimo već sve „povezali“, čineći nas samo potpisnicima neke akcije koja nam inače nikada ne bi pala na pamet? Međutim, naivnost i neznanje ispoljeni u ovakvom scenariju imaju ozbiljne implikacije za mogućnost ostvarenja sofisticirane deliberativne demokratije u tri pogleda.

Kao prvo, osnovni alati starijih oblika politike, poput posvećenog učenja, razmišljanja i istraživanja, danas su suvišni. Takvo stanje nas podstiče da se odrekemo naše demokratske dužnosti, dok bi se identitetske politike jednostavno mogle pretvoriti u praktikovanje masovne gluposti. Kao što je Čarlsova primetila, „klijtivizam hoće da bude aktivizam, ali ne može da pomeri zadnjicu“ (2020: 75).

Drugo, ideolozi identitetskih politika koji *jesu* spremni da „odrade“ posao na svoj način, otvara se strategija za prisvajanje političkog procesa radi ostvarenja svojih ciljeva. Ponovo se osvrćem na ovaj proces u poglavlju 3, gde raspravljam o tome kako su trans aktivisti zaposeli institucije. Oni *aktivno izbegavaju* otvorenu demokratsku raspravu, favorizujući umesto toga prikrivene taktike da bi uticali na „krojače“ politike.

Treće, kao što je Čarlsova primetila u odnosu na dobronamernu kolektivnu akciju *Prestani finansirati mržnju*, posramljivanjem nekih preduzeća postižu se kratkoročni uspesi s neznatnim uticajem na šire

strukturalne nejednakosti i izrabljivanje radne snage. Ne samo da kapitalizam kao celokupan sistem preživljava netaknut, već nas razne diverzije ometaju u njegovom istinskom sagledavanju.

Da bi ilustrovala poslednji zaključak, Čarlsova citira nekoliko poznatih primera. Penušanje od besa zbog crnog deteta-modela koje nosi H&M majicu na kojoj piše „majmun“ ili zbog slavnog kuvara Džejmija Olivera koji čini greh „kulturne aproprijacije“ promovisanjem svog „džerk pirinča“ ne utiče znatno na ciljane mete. Što je važnije, s dnevnog reda su izostavljene manje lične i „seksi“ nepravde, kao na primer ugovori na 0 časova^{*}, nepostojanje sindikata i nedostatak zdravstvene i bezbednosne zaštite za mlade ljude na *Deliveru* i *Jedi me (Eat Me)* biciklima na prometnim gradskim ulicama. Kada posramljivanje TV kuvara može učiniti da se svi osećamo dobro, koga je briga za dete iz radničke klase koje nema mogućnosti da nađe zaposlenje, pa rizikuje život i bezbednost na biciklu? U narednim poglavljima ponovo se vraćam **omisivnoj kritici** identitetskih politika i različitih zapažanja.

Pojam o „biranju bitaka“ u politici se ne odnosi samo na lične izbore, štedljivost, mudrost ili zaštitu sopstvenog mentalnog zdravlja, mada navedene kategorije jesu značajne. Te bitke odražavaju nadličnu ontologiju (delom biološku, a delom društveno-ekonomsku) koja je diferencirana, duboka i složena. Ako ograničimo politiku na zahtevanje različitosti po svaku cenu i pretpostavimo da sve samoidentifikujuće grupe i njihovi zahtevi imaju logičku i moralnu ekvivalentnost, pogrešićemo. Podržavanje različitosti identiteta, bez pozivanja na drugačiju verziju etičkog potvrđivanja, ne može da proizvede društvenu pravdu.

* Džerk pirinča (jerk rice) je jelo koje je izmislio i promovisao TV kuvar Džejmi Oliver. Međutim, optužen je za „kulturnu aproprijaciju“ i nepravilno korišćenje termina „jerk“ (koji opisuje marinadu za roštilj s Jamajke), jer se pirinča očigledno ne može spremati na roštilju (<https://www.theguardian.com/food/shortcuts/2018/aug/20/jamie-oliver-jerk-rice-recipe-for-disaster-caribbean-marinade>). – *Prim. prev.*

** Ugovori na 0 časova (zero hours contracts) nude se radnicima uglavnom u Ujedinjenom Kraljevstvu, a podrazumevaju da poslodavac nije obavezan da svojim radnicima obezbedi minimalan broj radnih časova. Dok moraju da budu na raspolaganju svom poslodavcu po pozivu, radnici platu primaju samo za odradene časove. Do 2015. godine, onima pod ovakvim ugovorima je bilo zabranjeno da rade druge poslove u periodu kada ih poslodavac nije aktivno angažovao (<https://www.rockettlawyer.com/gb/en/quick-guides/zero-hours-contracts>). – *Prim. prev.*

Prava belih suprematista ne mogu se smatrati ekvivalentnim pravima onih s crnom kožom. Prava trans žene s nepromenljivim XY hromozomima ne mogu imati istu egzistencijalnu punovažnost ili putanju u materijalnoj stvarnosti kao i prava osobe s nepromenljivim XX hromozomima koja je odrasla u patrijarhatu. Prava odraslih homoseksualaca ne mogu se procenjivati prema istim kriterijumima kao i zahtevi onih koji žele da uživaju u seksu sa životinjama, leševima ili decom, iako su to sve oblici „seksualne orijentacije“, a oni koji ih upražnjavaju mogu izjavljivati pripadnost određenom grupnom identitetu. Kao pristup u politici, „različitost po svaku cenu“ je duboko pogrešna: svaki slučaj se mora proceniti u okviru etičkog konteksta, a konteksti se razlikuju, što ću nastojati da pokažem u narednim poglavljima.

Identitet kao rezultujući aspekt čovekovog iskustva

Kritički realizam naglašava pojavnost u promenljivim i otvorenim sistemima. Pojava uvećanog cerebruma tokom evolucije omogućila je sisarima da razviju izrazito prefinjen kapacitet za rezonovanje i rešavanje problema. Našu biološku vrstu takođe karakteriše primena simboličkih predstava pri upotrebi jezika, što nam omogućava da iznosimo tvrdnje, kao i tvrdnje o tvrdnjama (što postaje fetišizovan metodološki fokus društvenog konstruktivizma). Baratamo konceptom vremena (napred i unazad), a možemo i da obrazložimo njegov značaj. Pored toga, imamo sposobnost da beležimo naše misli u različitim pisanim oblicima. Dakle, dok sve životinje komuniciraju jedne s drugima, mi to činimo na složen način. Ali to takođe znači da možemo zavaravati i sebe i druge na načine koji nisu očigledni kod ostalih sisara, što objašnjava činjenicu da se neki od nas radije druže s kućnim ljubimcima nego s ljudima.

Ne čudi što su u prošlosti religiozni autoriteti smatrali da dušu imaju samo ljudi, ali ne i životinje. Ne moramo da izmišljamo Boga kako bismo napravili ovakvu dedukciju, pošto ona proizlazi iz pojavnog

aspekta evolucije. Složena sposobnost primene jezika isključivo nama omogućava prevazilaženje instinktivnih reakcija na opasnosti koje su zajedničke životinjskom svetu. Reči dozvoljavaju svakom od nas da se identifikuje kao jedinstveno biće koje nije neko drugi. One nam takođe omogućavaju da predvidimo izvesnost svoje smrti, kao i da odlučimo kako da živimo s tom izvesnošću. Možemo da odredimo kome smemo da verujemo, kao i s kim treba da delimo isti brod, a ako su u drugom brodu, nameravaju li da nas potope.

Ako imamo jedinstvene biografije, a u okviru našeg posebnog puta od kolevke do groba stvaramo odnose poverenja s drugima, zasnovane na zajedničkim interesima i iskustvima, tada imamo osnovu za „obavljanje“ politike. To nije *jedina* mogućnost, ali jeste jedna: ona generalno odražava složenost ponašanja kod primata koja, u skladu s ekološkim uslovima, može dovesti do toga da svi majmuni saraduju s pripadnicima svog roda, ali i da se suprotstavljaju suparničkim grupama *u okviru svoje biološke vrste, a ne samo drugih*. Međutim, mi se kao biološka vrsta razlikujemo od ostalih primata, jer složenost jezika znači da je naše poistovećivanje sa sopstvenom grupom, kao i podozrenje koje gajimo prema pripadnicima drugih grupa, podređeno simboličkom razmatranju.

Ako možemo da se odredimo kao muškarac ili žena, crni ili beli, stari ili mladi, zdrave pameti ili ludi, onda je moguće razmatrati identifikaciju u okviru grupe i opasnosti izvan grupe odvojeno od neposrednih materijalnih uslova (tj. svakodnevnih briga drugih bioloških vrsta), odnosno s određenog vremenskog i prostornog odstojanja. Naša grupna solidarnost može, na primer, da proistekne iz razmatranja svojstvena svim primatima, koja oni koriste u nadmetanju za hranu, seks i teritoriju. Međutim, u umovima ljudi, ta razmatranja mogu da se prošire na generalna apstraktna načela pravde, a u praksi primene na one koje smatramo saveznicima ili pak neprijateljima *koje nismo nikada sreli*. Štaviše, sposobnost da beležimo svoju istoriju, i lično i kolektivno, donosi nam nove mogućnosti u odnosu na naše rođake primatate.